

Julian L i d e r

POVAHA VÁLKY

(Pokračování)

Důležitým tématem strategických studií byla analýza povahy a vedení války. Válka je tradičně hlavní funkcí vojenské síly a hlavním předmětem vojenské teorie. Níže jsou vysvětleny tři problémy.

- povaha války,
- vyjádření zkušeností z minulých válek ve formě principů vojenského umění,
- problémy související s vojenským uměním v budoucích válkách.

FUNKČNÍ NEBO FENOMENOLOGICKÝ PŘÍSTUP?

K pojmu vedení války existují dva hlavní přístupy.

● Funkční přístup má dvě varianty:

- **Prvý přístup** je zaměřen na sociální funkci války. Válka je obvykle definována jako ozbrojený konflikt mezi politickými společenstvími (nebo jejich aliancemi) pro dosažení politických cílů. Zdá se, že taková koncepce je totožná s pojmem války jako celku a proto patří k filozofii a sociologii války, nikoli do strategických studií.

- **Druhá funkční varianta** zdůrazňuje přímý účel (a proto také funkci) boje. Válka je zde definována jako konflikt vůlí (nebo soupeření o moc), v němž se každá strana pokouší podřídit stranu druhou své vůli. Politický cíl války a její sociální funkce jsou v ní sice zahrnuty, avšak jsou potlačeny.

● Při **fenomenologickém přístupu** je klíčovým pojmem ozbrojený zápas, tj. nikoli funkce, nýbrž jev, který pozorujeme. Válka je zde definována jako zápas nebo dvoustranný boj mezi ozbrojenými silami. Válka je stav, v němž dochází k boji, nebo se očekává, že k němu dojde.

ZMĚNILA SE POVAHA VEDENÍ VÁLKY?

Převládá názor, že povaha vedení války se radikálně změnila.

● Při **jednom způsobu uvažování** bylo hlavním argumentem, že na rozdíl od klasického vedení války, v němž předpokladem vítězství bylo zničení nepřátelských ozbrojených sil, nyní postačuje zaútočit na nepřátelský týl a zničit ho. Se zavedením raketo-jaderných zbraní se vedení války změnilo úplně. **Změna je změnou trvalou: boj ozbrojených sil není nutný.**

Jestliže je střetnutí ozbrojených sil definující charakteristikou války, potom vyloučení této charakteristiky z konfliktu sledujícího politické cíle nebo ze soupeření vůlí znamená, že k vedení války nedochází. Ačkoli se politických cílů nebo vnučení vlastní vůle nepříteli dosáhne ozbrojeným násilím, uskuteční se to bez ozbrojeného boje. Zde se změnila metoda použití ozbrojených sil (ke zničení týlu nepřítel, namísto zničení jeho ozbrojených sil), nikoli však vedení války samo o sobě. vedení války prostě zaniklo se svými definujícími charakteristikami.

● **Při druhém způsobu uvažování** je hlavním argumentem, že termonukleární vedení války by vedlo ke vzájemnému zničení obou válčících stran, což by nesloužilo žádnému politickému cíli války ani žádnému vnučení vůle jedné strany straně druhé. **Zde je možno uvést dvě výhrady:**

- jistota, že použití ozbrojeného násilí by nepřineslo žádné politické zisky, a dokonce možnost, že k němu vůbec nedojde, zbavuje tento hypotetický případ všech charakteristik války. Válka je v základě ozbrojeným bojem pro dosažení politických cílů. Když její hlavní fronta, tj. vedení boje, zmizí, válka neexistuje;

- tento způsob uvažování se vztahuje spíše k jednomu druhu vedení války (války vedené termonukleárními zbraněmi) a jednomu druhu války (války mezi dvěma proti sobě stojícími světovými systémy).

● **U třetího argumentu** je základní cíl každé války, tj. dosažení vítězství vnučením vlastní vůle protivníkovi, popisován jako druhotný vzhledem k jinému cíli, a tím je přežití. V termonukleární válce by primárním strategickým cílem bylo omezení škod způsobených vlastnímu území a jeho obyvatelstvu, aby bylo zajištěno přežití, což má velmi daleko ke **"vnučení vlastní vůle nepříteli"**. Takové uvažování se týká pouze jednoho druhu vedení války, který je velmi nepravděpodobný. Zatímco ve vztahu ke všeobecné jaderné válce je změna povahy války připisována nemožnosti dosáhnout politických cílů, ve vztahu k válkám kromě totálních je změna, k níž došlo, zcela odlišná: **politické cíle se staly poměrně skromnými a spočívají v "umírňování" politického chování nepřítel a nikoli ve vnučení vlastní vůle nepříteli.** Sledované cíle se netýkají životních zájmů státu. Vedení války přestalo být metodou k dosažení přesně vymezeného politického rozhodnutí. Takové uvažování se může týkat pouze specifických případů války, např. těch, u nichž existuje vysoké nebezpečí eskalace do totální války. Některé nedávné války měly zcela určité a dalekosáhlé cíle.

VEDENÍ VÁLKY A VOJENSKÉ UMĚNÍ

Způsob, jakým povaha vedení války ovlivňuje vojenské umění, je jiným důležitým tématem. Přirozeně předpokládá odhalení povahy války. Charakteristické rysy vedení války, které ovlivňují vojenské umění, byly často popisovány.

Vrchní velitelé a nižší stupně velení musejí zakládat vojenské umění na třech skupinách charakteristik vedení války:

1. Morální úsilí, včetně morální odvahy a neochvějné důvěry.

2. Prvky nahodilosti, "frikce", "mlhy války" a zmenšujících se sil vedoucích ofenzívu, což vše představuje obtíže, za nichž musejí strategové pracovat.

3. Potřeba informace pro ochranu, pro šetření silami a pro uskutečňování překvapení, jež, bude-li ho dosaženo, může zvrátit výše uvedené obtíže.

Veškeré vedení války je hrou nahodilostí a velitel je všeobecně nucen spoléhat na pravděpodobnosti.

Nemožnost dosahovat politických cílů v totální válce a značné omezení válečných cílů a sil, jichž má být použito ve válkách mimo totální, vyvolávají základní změnu ve strategii: **strategie již nemůže být zaměřena na vojenské vítězství.** S tím souvisí změna ve vztahu k totální válce, která má pouze technologickou dimenzi: **operační dimenze mizí, strategie je zbavena manévru.** Ve válkách kromě totálních je strategie - vzhledem k omezeným cílům a prostředkům - omezena v manévrování a v aktivním postupném rozvíjení operací. Byla zbavena prvku překvapení, pružnosti reakce atd.

To zkomplikovalo vztah principů vojenského umění k charakteristickým rysům války. Principy vojenského umění byly popisovány tak, že mají vztah k charakteristickým rysům vedení války a jako jejich přímý odraz v praxi.

TEORIE VEDENÍ VÁLKY JE VĚDOU NEBO UMĚNÍM?

Vždy existovala snaha odhalit určité zákonitosti nebo pravidla ovládající vojenské operace:

* podle jednoho názoru by taková pravidla vyjadřovala příčinné vztahy mezi jevy a procesy vedení války, buď považované za zákony podobné jiným sociálním zákonům, nebo poněkud odlišné,

* podle jiného názoru pravidla mohou vyjadřovat spíše generalizace založené na zkušenostech z minulých válek, které je nutno brát v úvahu při posuzování budoucího vedení války.

Existovaly pokusy formulovat soubory pravidel jako řídících principů pro úspěšné vedení války. Základní premisy týkající se existence (nebo neexistence) výše zmíněných zákonitostí, jejich charakter a hodnocení možnosti formulovat principy pro úspěšný boj se v různých pracích liší a vyjadřují různé výklady povahy vedení války. **Níže jsou uvedeny tři přístupy:**

1. Teorie vedení války se snaží zjistit zákonitosti vedení války (nezávisle na tom, zda vyjadřují příčinné vztahy či nikoli) a stanovit pravidla pro její úspěšné vedení; proto by měla být považována za vědu.

2. Vedení války může být považováno jak za vědu, tak za umění. Věda se zabývá příčinnými vztahy ve vedení války, umění se zabývá pravidly úspěšného boje anebo směrnicemi pro takový boj.

3. Vedení války je pouze uměním a každý neúspěch při snaze sestavit neměnná pravidla ovládající proces boje je toho důkazem.

Podle prvního přístupu mohou být principy vojenského umění odhaleny, což vyjadřuje objektivní zákonitosti vedení války. **Podle druhého přístupu** nebyl zjištěn žádný určitý vztah mezi objektivními zákonitostmi a principy. **Třetí přístup** takový vztah popírá. V jedné variantě druhého přístupu se navrhuje posuzovat teorii vedení války jako vědu omezující se na formulaci několika málo pozitivních principů, které by mohly být premisami pro hodnocení situace a pro správné vedení

vojenských operací. Při výkladu třetího přístupu se uvádí, že existuje tolik činitelů ovládajících nebo ovlivňujících ozbrojený zápas a že je velmi nesnadné zvolit ty, které platí v určitém případě, a zvolit mezi mnoha alternativami, které jsou současně k dispozici na různých stupních strategie, že strategii je nutno považovat za umění a nikoli za vědu.

Výše uvedené tři přístupy mají svou optimistickou a pesimistickou verzi.

● **Optimistická verze tvrdí**, že příčinné vztahy války, a principů jejího úspěšného vedení byly odhaleny a formulovány.

● **Pesimistická verze tvrdí, že:**

a) I kdyby bylo možno teorii vedení války považovat za vědu, byla by to věda jen velmi nedokonalá, protože se týká druhu lidské činnosti, která zahrnuje mnohé individuální a náhodné jevy, v nichž nelze zákonitosti plně poznat,

b) Vedení války jako umění je rovněž velmi nedokonalé, nelze v něm objevit žádná pravidla a v mnoha jedinečných situacích jejich hodnocení velitelů a individuální dovednosti velitelů rozhodnou o volbě metod a také o úspěchu v boji.

c) I kdyby byly principy vojenského umění teoreticky formulovány, neexistuje žádný obecně přijatý soubor takových principů a různé návrhy mají mnoho nedostatků.

Vojáci někdy zaujímají dvojznačné stanovisko a tvrdí, že vojenská věda je vědou aplikovanou, avšak strategii je nutno považovat za umění. Vynalézavost badatelů v této oblasti je vysoká. S rostoucím významem nových vědeckých oborů (elektronika, štěpení atomového jádra, pohon dalekonosných raket) pro vedení války, jakož i s tím, že je k dispozici složitý aparát pro modelování vojenských operací a pro ekonomickou a strategickou optimalizaci, stoupenci vědeckého charakteru teorie vedení války získávají nové argumenty pro podporu svých názorů.

MEZERY V TEORII VEDENÍ VÁLKY

V rozboru povahy vedení války lze zjistit několik mezer:

◆ neexistuje žádná dohoda o jasné definici vedení války, zvláště jejích složek: vznik organizovaného ozbrojeného zápasu mezi dvěma proti sobě stojícími sociálními silami, nebo používání ozbrojeného násilí, nebo úsilí zlomit vůli protivníka, nebo něco podobného;

◆ nerozlišuje se mezi pojmem vedení války ve vztahu k různým druhům války a k různým druhům vedení války.

Avšak lze říci jen málo, co by mělo povahu tak všeobecnou, aby to platilo pro všechny druhy vedení války. Jestliže přestaly existovat takové obecné rysy veškerého vedení války jako snaha o vítězství a zlomení vůle protivníka, co ještě zbylo? Organizované použití násilí bez jasného politického cíle dosažitelného tím, že jedna strana vnutí svou vůli straně druhé, lze sotva kvalifikovat jako válku. Kromě toho, zaměnitelné používání výrazů "válka" a "vedení války" vyjadřuje nedostatek analytického vymezení vedení války, jež je částí války jako celku.

PRINCIPY VOJENSKÉHO UMĚNÍ

V rozbořech charakteru vedení války a strategie vedení války se často používá pojem **"principy vojenského umění"** (nazývané také principy války nebo principy strategie). **V tradiční vojenské teorii jim bylo věnováno mnoho pozornosti:**

- * buď teoretikové samotní formulovali určité soubory **"neměnných"** principů,
- * nebo jiní autoři odvozovali takové soubory z děl **"velkých mistrů"**.

Zkušenosti slavných velitelů byly rovněž vysvětlovány formou souboru axiomat. Principy vojenského umění byly považovány za poznatelná pravidla, jimiž je nutno se řídit, aby bylo dosaženo vítězství. **V naší době, více než kdykoli dříve, byly význam i platnost principů vojenského umění zpochybněny.** Je přirozené, že tento skepticismus zčásti způsobily revoluční změny ve vedení války. **V této souvislosti jsou případ od případu posuzovány dvě otázky:**

- * samotný pojem principů,
- * navržené soubory principů.

Pojem principů

Otázka, zda a v jakém rozsahu principy vojenského umění vyjadřují objektivní příčinné vztahy anebo opakovací rysy nebo pravidelnosti, nepatří k základním problémům současného strategického studia. Avšak jejich opakovatelnost je často rozebíraným tématem.

Principy vojenského umění byly posuzovány jako stručná doporučení pro úspěšné vedení ozbrojeného zápasu. Tvrdí se, že principy spočívají jak na bojových zkušenostech, tak na **"úvahách zdravého rozumu"**. Jinými slovy, jsou logickými důsledky odvozenými z úvah o ozbrojeném zápase. V tomto dvojím smyslu slouží jako vodítko pro jednání.

Zastánci principů tvrdí, že tyto principy poskytují řídicí pravidla, protože odpovídají vnitřní logice ozbrojeného zápasu; proto velitel musí jednat v souladu s principy, jestliže chce dosáhnout vítězství. **Strategická pravidla, zvaná "principy války", poskytují jednoduchý souhrn základních válečných zkušeností a jsou neoceňitelná pro každého dnešního profesionálního vojáka a velitele.** Někteří badatelé tvrdí, že zatímco není možno vytvořit všezahrnující teorii válečné strategie použitelné pro rozmanité vojenské situace, principy mohou být užitečné pro formulaci konkrétní strategie.

Pokud jde o způsob, jímž by měly být principy používány, bylo vždy zdůrazňováno, že nejsou ztrnulými a dogmatickými příkázáními. Musejí být aplikovány tvůrčím způsobem, v souladu s okamžitými podmínkami. Principy mají být považovány za zásady, které musejí mít velitelé na mysli, když plánují nebo řídí vojenskou operaci, avšak vyžadují individuální výklad v soulase se specifickou dobou a okolnostmi situace. Velitel je musí respektovat, aby zvolil nejrationálnější způsob činnosti v soulase s podmínkami.

Kritika a kompromis

Byly ovšem vysloveny také opačné názory. Kritika domněnky o stabilním anebo dokonce věčném charakteru principů měla různou formu:

1. Kritika platnosti určitých principů.
2. Kritika příliš všeobecného znění principů, jež poukazuje na jejich univerzální platnost, ovšem pouze jako všeobecných idejí bez operační užitečnosti.
3. Poznámky týkající se změny formulace a obsahu určitých principů.
4. Poznámky týkající se potřeby změnit principy za podmínek raketo-jaderného věku. Hlavní kritika, která (jak se zdá) je základem veškeré ostatní kritiky, je, že principy úzce souvisejí s podmínkami boje a že každá radikální změna podmínek musí být následována radikální změnou principů.

Zatímco v oficiální doktríně jsou principy stále považovány za neměnné pravdy, mnozí badatelé jsou přesvědčeni, že tento názor platí pouze pro jejich nejvšeobecnější verze, tj. pro maxima vyjádřené jedním slovem jako "**soustředění**" nebo "**překvapení**", které se aplikují pružně v soulase s podmínkami každé konkrétní situace.

Avšak někteří badatelé, kteří kritizují existující soubor principů, nepochybně umožňují možnost odhalení neměnných pravidel pro boj; zpochybňují pouze určitý soubor, který je navržen a akceptován. Často uvádějí svůj vlastní systém jako obsahující téměř neměnné zákony vedení války, nezávislé na čase, místě nebo výzbroji, a stejně platné a aplikované pro velitele čety i pro polního maršála.

Je možno uvést také kompromisní názor, podle něhož nejsou až dosud přijímané principy adekvátní, avšak nové principy, platné pro raketo-jaderný věk, je možno objevit.

Soubory principů

Spory týkající se principů naznačují všeobecnou otázku: mají být principy války i nadále předmětem strategického studia, který je hoden dalšího rozboru se zřetelem ke změnám a modifikacím? Třídění principů sestavená největšími vojenskými teoretiky se značně od sebe lišila. Dříve neexistoval žádný zvyk sestavovat přehledy principů, avšak od doby, kdy se takové přehledy začaly objevovat, se nahromadilo velké množství výkladů, včetně značného počtu principů různého znění a obsahu. Za dnešních dnů každá současná doktrína obsahuje jiný soubor oficiálně přijatých principů.

K nejčastěji citovaným principům patří:

- * **princip cíle:** každá vojenská operace musí být zaměřena na rozhodující a dosažitelný cíl; obecněji se tento princip týká války jako celku,
- * **princip ofenzivy:** pouze ofenzivní akce dosáhne rozhodujících výsledků,
- * **princip soustředění sil:** nutno použít maxima disponibilní bojové síly na rozhodujícím místě,
- * **princip ekonomie sil:** důležité prostředky, použité na místech jiných než rozhodujících, musejí být sníženy na minimum,
- * **princip manévru (nebo pohybu),**

- * **princip jednoty velení** (někdy nazýváme principem součinnosti),
- * **princip zajištění,**
- * **princip překvapení,**
- * **princip jednoduchosti plánování a velení:** plány nesmějí být složité a musejí být jasně vyjádřeny v rozkazech.

Beaufre zvolil za východisko Fochovy principy (neboli "strategická pravidla") a dospěl k této formulaci: **"dosáhnout rozhodnutí díky volnosti jednání získané rozumnou ekonomii sil"**.

Volnost jednání zde znamená úspěšné blokování manévru protivníka a provádění vlastního manévru k dosažení cíle; ekonomie sil znamená optimální rozdělení prostředků, tj. optimální rozdělení vlastních prostředků mezi ochranu proti nepřátelskému přípravnému manévru a provedení vlastního přípravného manévru a rozhodujícího úderu.

Použitelnost principů v raketo-jaderném věku

Lze zjistit tři hlavní stanoviska.

● **Jedno stanovisko** považuje tradiční soubor principů za stále platný (což ovšem znamená, že jsou platné věčně) a úkolem je odhalit a dokázat, jak mají být tyto principy aplikovány ve všech myslitelných druzích války a vojenských operací: v myslitelné jaderné totální válce, v omezené válce, v konvenční válce, při protiguerrillovém vedení války a při psychologickém vedení války. Všechny "nové principy", příležitostně navrhané k zařazení do tradičního souboru jako odpovídající požadavkům nové epochy ve vedení války, musejí být považovány spíše za nové metody aplikace existujících principů.

● **Druhé stanovisko** navrhuje považovat existující soubor principů pouze za rámeček a dodat jim zcela nový výklad v souhlase s revolučně novými podmínkami vedení války.

● **Třetí názor** je ten, že tradiční soubory principů jsou neslučitelné s moderními podmínkami vedení boje a proto je nutno vypracovat nový soubor.

Existuje ovšem také názor, že všechny zavedené a proto ztrnulé soubory principů vedení války nebo vojenského umění jsou nežádoucí, nejen proto, že žádný takový soubor nemůže být vyřešen uspokojivým způsobem, nýbrž také proto, že v moderním boji velitel musí mít a měl by mít naprostou možnost jednat podle podmínek a podle svého vlastního hodnocení těchto podmínek a metod, jichž je nutno použít.

Vedle všeobecné otázky o použitelnosti principů v raketojaderném věku se vynořuje jiná otázka, která se týká určitých změn v použitelnosti principů na určitém stupni vojenského umění. **Rozlišují se dva druhy takových změn:**

● **Prvou změnou** je, že některé principy, které byly tradičně principy taktiky, se staly principy strategie. Zdá se, že to souvisí se skutečností, že za termojaderné války je možno cílů dosáhnout přímo strategickými údery. Druhým důvodem je, že hlavních cílů takové války lze dosáhnout pouze nejužší spoluprací mezi politickým a vojenským vedením a ovšem přímým politickým rozhodnutím.

● **Druhá změna:** protože se změnily vztahy mezi strategií a taktikou a protože

se u některých přístupů vojenské umění diferencovalo ve velkou strategii, strategii a taktiku, nebo ve strategii, operační umění a taktiku, principy vojenského umění lze sotva současně aplikovat na všechny tyto stupně složek. Některé principy mohou platit pro všechny stupně, avšak jiné budou platit pouze pro některé z nich. Některé studie uvádějí soubory principů odděleně pro každý stupeň vojenského umění, avšak všeobecné strategické studie se až dosud nezabývaly výše uvedenými změnami.

Určité druhy válek, jak se zdá, vyžadují formulaci samostatných souborů principů. Například, termojadernou válku a guerrillovou válku nelze úspěšně vést s použitím stejných principů vojenského umění. **Konečně by bylo žádoucí překročit tradiční rámec, v němž byly principy vojenského umění omezeny na mezistátní války; toto omezení bylo v souladu s tradičním účelem vojenského umění jako celku.** Je účelné podrobit rozboru principu vnitrostátních válek, ačkoli v souvislosti s jejich velkou rozmanitostí je generalizace sotva možná. Vyjadřují mezi jiným různé činitele sociální skutečnosti, které se od sebe liší podle doby a země.

Vojenská doktrína a principy vojenského umění

V některých strategických studiích vede rozbor principů vojenského umění v našem věku k postupnému vypracování soudobé doktríny založené na těchto principech. Pojem "doktrína" zde znamená pojem zcela odlišný od systému vojenských názorů oficiálně přijatého v určité zemi. Používá se ho k označení soustavy základních názorů vojenského umění v různých zemích (nebo v jedné zemi) v daném období.

Je možno uvést dva výklady pojmu:

- Doktrína je soustavou univerzálně přijatých principů války. Doktrína se mění s principy, protože se z nich skládá. Když změněné podmínky vyžadují příslušnou změnu principů, doktrína se sama změní s nimi. Když jsou principy považovány za neměnné, doktrína je rovněž neměnná.

- Doktrína je založena na principech. Principy mohou zůstat nezměněny, zatímco doktrína, která vyjadřuje jejich aplikaci za určitých podmínek, se mění s měnícími se okolnostmi.

Je možno uvést různé účely strategických studií při jejich úloze nástroje pro formulaci doktríny:

- v prvním případě se strategická studia soustřeďují na studium principů: buď na vypracování (nebo odhalení) věčných základních principů, přičemž doktrína je pouze jejich souhrnem, nebo na studium změn principů se změnou okolností a na automatickou změnu doktríny spolu s principy;

- ve druhém případě se výzkum soustřeďuje na způsoby aplikace principů za změněných okolností a na přehodnocení dosud platné doktríny a její revizi ve světle nových podmínek.

Jiná varianta pojmu "doktrína" (nebo strategická doktrína) se používá ve významu koncepce strategie založené na souhrnném souboru principů války (z nichž některé mohou být nové), který byl navržen badatelem a který potom může nebo nemusí být přijat v jedné nebo několika zemích. **Macchiavelli a Clausewitz** vytvořili takové "doktríny" na základě poučení z válek a sociálních změn, které ovlivňovaly nové strategické myšlení. **Douhet** vytvořil "doktrínu" na základě rozvoje

letectva a jeho prvního použití ve válce a předpověděl rozhodující úlohu strategického bombardování nepřátelského civilního obyvatelstva a průmyslových cílů. V dnešní době byla navržena řada strategických doktrín souvisejících s neustále se vyvíjející vojenskou technologií a rozmanitostí druhů válek. Ve všech těchto případech znamená termín "**strategická doktrína**" strategickou teorii, která může nebo nemusí být určitým státem přijata jako jeho oficiální vojenská doktrína.

Termín "doktrína" se používal také na určitých úrovních vojenského umění nižších než státní strategie, jako je "taktická doktrína", nebo v souvislosti s používáním určitých druhů zbraní (konvenční doktrína, jaderná doktrína atd.). Ve všech těchto souvislostech může doktrína znamenat soubor názorů týkajících se povahy úkolů a funkcí, které je nutno plnit, a všeobecných pravidel pro jejich plnění, která daný druh ozbrojených sil (nebo nižší stupeň vojenské organizace) přijal. Avšak takovou doktrínu nemusí nutně přijmout vláda. Existuje rozdíl mezi vládní politikou, kterou musí daný druh ozbrojených sil přijmout, a úlohou, kterou musí hrát v politice podle představy samotného druhu ozbrojených sil.

PROBLÉMY VOJENSKÉHO UMĚNÍ V BUDOUCÍCH VÁLKÁCH

Výzkum

Studie vojenského umění tradičně obsahovaly jak historii minulých válek, spolu s analýzou způsobů, jakými byly vedeny, a určité závěry a úvahy o možném budoucím vedení války. Ačkoli se zbraně soustavně vyvíjely a podmínky vedení války měnily, minulé zkušenosti byly vždy považovány za hodnotný základ budoucího vojenského umění.

V raketo-jaderném věku byly ve většině studií oba druhy výzkumu - minulého vojenského umění a vedení jaderné války. - prováděny odděleně. I když je vojenská historie stále často považována za součást strategického studia, vojenské umění myslitelné jaderné války bylo obvykle předmětem oddělené oblasti výzkumu. Pripouští se, že vojenská historie může i nadále být zdrojem zkušeností pro konvenční a protiguerrillové války.

Byly navrženy četné varianty vojenského umění a také strategie se zřetelem ke každému typu těchto budoucích válek. Kromě toho existují varianty vojenského umění v určitých zemích odpovídající národním zkušenostem, zájmům a možnostem. V pracích týkajících se budoucích válek bylo posouzeno několik strategických teorií nebo několik strategií. Někdy se však používá souborného výrazu "strategická teorie" pro označení celého souboru strategií navrženého se zřetelem ke všem budoucím válkám, který znamená souhrnný pojem budoucího vojenského umění.

Proces definování a analýzy obsahu základních pojmů strategického studia (**strategie, vedení války a principy vojenského umění**) patří ke všeobecným teoretickým aspektům tohoto oboru (a možná může být považován za jádro všeobecné teorie). **Vojenské umění je jak teoretickou, tak aplikovanou vědou, avšak s jasným zaměřením na aspekt aplikace.** Návrhy týkající se vojenského umění, jež má být použito v různých druzích budoucích válek, tj. týkající se plánování a vedení vojenských operací na všech stupních, slouží jednání sensu stricto (v úzkém slova smyslu). Přirozeně mohou a měly by existovat různé

alternativní návrhy. Vyžadují analýzu přímého a praktického zájmu, zasluhují si rozbor ve štábních kruzích a v akademích a jsou obvykle zařazeny do utajovaných dokumentů. Některé základní myšlenky a řada alternativních řešení jsou však rozebírány a uváděny také v neутajovaných spisech. **Spolu se studii historie vojenského umění tvoří rozsáhlou a rozmanitou literaturu, která zahrnuje:**

- * pojednání o historii vojenského umění,
- * pojednání o podstatě vedení války a vojenského umění (zvláště strategie),
- * dílčí studie o minulých válkách, které mohou poskytovat závěry považované za hodnotné se zřetelem k budoucím válkám,
- * studie týkající se perspektivy vojenského umění (zvláště strategie) v budoucích válkách, které přinášejí závěry ze souborné analýzy historie vojenského umění,
- * studie týkající se různých hledisek vojenského umění (strategie) v budoucí jaderné, konvenční nebo nepravidelné válce, které spočívají hlavně na politické situaci a technologickém vývoji,
- * studie strategických doktrín určitých druhů ozbrojených sil,
- * studie o operačním umění a taktice,
- * studie zaměřené na vypracování strategie (nebo strategií) odstrašování a v této souvislosti obvykle také strategie (strategií) vedení války, jestliže odstrašování selže,
- * studie týkající se problémů organizace, struktury, řízení a výcviku ozbrojených sil.

Níže je stručně popsán obsah některých vybraných problémů rozebíraných ve spisech věnovaných vojenskému umění v budoucích válkách.

Vybrané problémy

1. Vojenské cíle vedení války. Toto musí být prvá otázka v rozboru možného nebo žádoucího vojenského umění v budoucí válce. Stanovení vojenských cílů závisí na několika činitelích, avšak především na politických cílech pravděpodobné anebo alespoň možné války (válek) a na zbraních, jichž bude pravděpodobně použito. Význam vojenského vítězství, nebo jinými slovy, výsledky vedení války, které budou považovány za vítězství v konkrétní válce, a jejich vztah k dosažení politických cílů, jakož i možnost dosažení takového "vítězství" jsou důležitým předmětem takové analýzy. Z filozofického hlediska, tj. se zřetelem k povaze vojenského vítězství, byly zkoumány všechny tradiční situace:

- u některých druhů válek nejsou považovány za možné ani vojenské vítězství, ani dosažení politických cílů,
 - u jiných druhů válek se tvrdí, že vojenské vítězství nepovede k vítězství politickému,
 - u dalších druhů válek může být vojenská porážka přeměněna v politické vítězství.
- Jsou možné i jiné varianty.

2. Všeobecné "scénáře" vedení války. Zde se zkoumají na prvním místě priority války, např. volba hlavního úsilí mezi obranou území proti leteckým útokům, obranou komunikačních linií, provedením strategického jaderného úderu, vedením

boje na určitém operačním válčišti atd. Potom se posuzuje volba hlavních zbraní - jaderných nebo konvenčních - a jejich strategické nebo taktické použití. Zvláště důležité je pojetí počátečního období války, jež může mít rozhodující vliv na výsledek války jako celku.

3. Poslání druhů ozbrojených sil. Tento problém je nejčastěji rozebíraným problémem, zvláště při analýze spolupráce druhů ozbrojených sil a místa strategických koncepcí druhů ozbrojených sil ve státní strategické doktríně. Obrana zájmů určitých druhů ozbrojených sil obvykle vedla k formulaci strategií nadměrně zdůrazňujících jejich úlohu a k argumentům tuto strategii podporujícím.

4. Vojenské umění na určitých úrovních. Strategické úkoly a metody pro jejich dosažení tvoří hlavní téma neutajovaných strategických studií. Nižší úrovně vojenského umění jsou také předmětem intenzivního výzkumu, jehož výsledky jsou vyjadřovány v předpisech a vojenských učebnicích a také případ od případu vysvětlovány v neutajovaných analytických nebo popisných pracích.

Práce týkající se termojaderné války jsou zaměřeny na strategický stupeň, pravděpodobně proto, že strategické operace budou podle očekávání převládat v počátečním - a pravděpodobně rozhodujícím - období takové války; kromě toho, pouze toto období je považováno za přístupné pro určité věrohodné předpovědi. Hlavní předměty zkoumání zde tvoří strategické útočné operace, jakož i strategická obrana, protivzdušná a protiraketová obrana.

Předmětem analýzy zde jsou jaderné údery prováděné raketami a bombardovacími letouny dalekého doletu, které jsou všeobecně označovány jako "odvetné", jakož i cíle, které mají být zasaženy. Jiným tématem jsou vojenské operace na pozemních a námořních válčištích. Plány a přípravy pro ochranu vlastního území a vojenských sil proti nepřátelským jaderným úderům rovněž patří ke zkoumaným otázkám.

Na úrovni mezi strategií a taktikou se hlavní důraz věnuje strategickým operacím v budoucí válce, které mohou být vedeny určitými druhy ozbrojených sil, jakož i kombinovaným operacím.

5. Vojenské umění za války v Evropě. Hlavní problémy zahrnovaly vztah mezi odstrašováním a obranou, mezi strategickou jadernou válkou a jadernou válkou na válčišti, mezi ústřední strategickou rovnováhou a rovnováhou v Evropě (tzv. euro-strategická rovnováha) a také vzájemné působení kontroly zbrojení a strategie.

6. Omezené války a místní války. Hlavními předměty byly cíle takových válek, podmínky pro jejich omezování a nerozšiřování (tj. omezování v geografickém smyslu), jakož i metody, jak toho dosáhnout. Války ve Třetím světě se v této oblasti staly určujícím prvkem. Velká pozornost byla věnována také konvenčnímu a nepravidelnému vedení války, jež se týká těchže problémů, avšak z jiného hlediska.

7. Vojenské umění v konvenční válce. Zde je možno zjistit čtyři druhy prací:
- souborné práce o konvenčním vedení války v jaderném věku,
- monografické studie o nedávných konvenčních válkách,
- práce o konvenčních válkách ve Třetím světě,
- studie určitých hledisek konvenčního vedení války se zřetelem k prostředí (úloha konvenční námořní moci, nebo taktická konvenční letecká moc aj.).

8. Protirevoluční vojenské umění. Zde je zvláštním rysem důraz na kombinaci

vojenského umění v užším slova smyslu s politickou strategií. Málo prací bylo věnováno využití zkušeností získaných v protirevolučních válkách ve Třetím světě k potlačení revolučních hnutí doma.

Přípravy k vedení války

Tento souhrnný předmět obsahuje několik oblastí strategického studia:

- organizace a struktura ozbrojených sil; hlavními tématy zde jsou struktura nejvyššího velení, rozdělení ozbrojených sil na určité druhy ozbrojených sil (nebo na jiné složky) a jejich vzájemný vztah a podřízenost nejvyššímu velení,
- složitý problém řízení a přípravy vojsk,
- týl (logistika) spolu s přípravou území k vedení války, jakož i příprava pravděpodobných bojů.

Analýza vychází z hodnocení ohrožení národní bezpečnosti, jež zahrnuje vojenská ohrožení, a potom ze stanovení priorit ve vojenských přípravách.

Jeden z těchto předmětů vyžaduje stručný rozbor: týká se všeobecné struktury ozbrojených sil a poslání stanoveného různým druhům ozbrojených sil. Zavedení třetí dimenze války způsobilo, že problémy vzájemných vztahů mezi pozemními, námořními a leteckými silami jsou ještě složitější. Vedou se diskuse o relativní hodnotě a místě jednotlivých druhů ozbrojených sil, o jejich poslání v hypotetické válce a o jejich doktrínách. Zavedení jaderných zbraní a balistických raket postavilo nové strategické otázky.

Diferenciace druhů válek a vznik celého spektra ozbrojených konfliktů přiměly velitele a teoretiky k přehodnocení celé koncepce rozdělení ozbrojených sil na druhy ozbrojených sil a k jejich částečné restrukturalizaci; síly potřebné pro strategický jaderný úder, pro obranu, pro protiguerrillovou válku nebo pro jiné strategické úkoly nabyly svou samostatnou strukturu.

Až dosud jsme vybírali otázky, které je nutno zkoumat v rámci oboru strategických studií týkajících se vedení války a její přípravy. Avšak důležité úkoly byly svěřeny vojenským vedoucím orgánům jako poradcům vedení politického v jiných důležitých otázkách. Tyto otázky zahrnují hodnocení vojenských problémů a priorit přípravy jejich řešení, rozhodování a pravděpodobností (a snad potřebností) války, volbu vojenských cílů očekávané nebo možné války, rozhodování o okamžiku zahájení války atd. Toto jsou rovněž možná témata strategického výzkumu.

Zvláštností výzkumu

Teorie vojenského umění musí zahrnovat řadu problémů, které souvisejí:

- ◆ s druhy války (válka mezi státy, ozbrojené intervence v menších zemích atd.),
- ◆ s druhy vedení války (všeobecná jaderná, taktická jaderná, konvenční, protiguerrillová atd.),
- ◆ s možnými "scénáři" jednotlivých druhů války (například, v rámci všeobecné jaderné války různé scénáře války prvního úderu, války druhého úderu, druhé fáze války atd.).

Teorie je mnohem složitější než kdykoli dříve, protože:

- je závislá ve vysoké míře na akcích protivníka,
- je ve vysoké míře závislá na jistotě, že každá velká válka bude koaliční a proto strategická doktrína musí být výsledkem kompromisu mezi několika strategiemi,
- musí předpokládat, že přípravy války budou založeny na určitém vztahu mezi strategií odstrašování a strategií vedení války,
- musí předpokládat iracionalitu používání všech sil, které má k dispozici, a proto nutnost pečlivě kalkulovaného použití pouze jejich části.

Vojenské umění a vojenská politika

V některých pracích byly problémy vojenského umění a přípravy války, jako je současná vojenská doktrína, stav sil atd., vysvětlovány ve vztahu k současné vojenské politice. To je možno vysvětlit:

* zčásti skutečností, že současná politika poskytuje rámec vhodný pro diskusi o budoucím vedení války a pro vyjádření osobního názoru badatele,

* zčásti skutečností, že práce týkající se strategických otázek často píšící lidé, kteří také utvářejí, nebo alespoň ovlivňují vojenskou politiku.

STRATEGIE A VOJENSKÝ NÁTLAK

Vnější nátlak

Zatímco vojenské umění má velmi dlouhou historii, umění používání vojenské síly v míru jako prostředku otevřeného nebo skrytého nátlaku bylo v teorii zanedbáváno, ačkoli má v praxi také dlouhou tradici. Od konce druhé světové války se teorie vojenského nátlaku soustavně rozvíjela. Nejdříve nabyla formu stále složitější teorie studené války, tj. druhu globální války, v níž proti sobě stojící hlavní strany snaží vyhnout se přímému vojenskému střetnutí, avšak používají vojenské síly mnoha nepřímými metodami. **Strategie určité akce byla skutečně kombinací dvou strategií: jedné, která je zaměřována na dosažení určitých politických cílů, a druhé, která přispívá k dalekosáhlé strategii studené války. Tato druhá strategie byla zaměřena na oslabování protivníka rozmanitými malými akcemi soustavně připravovanými a prováděnými k vytvoření podmínek příznivých pro konečné řešení: kapitulace protivníka s rozhodující "horkou válkou" nebo bez ní.**

Strategie odstrašování a v menším rozsahu strategie řešení krizí se staly svého druhu kombinací strategie nátlaku a válečné strategie.

Pokud jde o řešení krizí, v dřívějších dobách byla krize často předehrou války, ale v raketovém jaderném věku se stala určitou náhražkou války. Může být považována za způsob dosahování politických cílů nepřímým působením vojenské síly, např. hrozbou válkou. **Je druhem akce ležícím mezi válkou a mírem: zatímco válka je charakterizována otevřeným vojenským tlakem a diplomacie smířovacím vyjednáváním, řešení krizí je kombinací obou způsobů jednání, druhem nátlakové diplomacie.** Mezi principy, které mají ovládat řešení krizí, se uvádějí tyto:

- politické schválení a přímé řízení každé vojenské akce,
- jasné a vhodné vyjádření cílů krize,
- koordinace vojenských pohybů s politicko-diplomatickou akcí,
- vyhýbání se vojenské eskalaci a zpomalování průběhu událostí.

Eskalace vojenského nátlaku, nevyhnutelná v konečných stádiích krize, musí být plně kontrolovatelná, postupná a omezená.

Podrobnější teorie vojenského nátlaku nebyla vypracována. Byly předloženy návrhy považovat závody ve zbrojení nebo "**technologicko-vojenské závody**" (nazývané také technologickou válkou) za druh vojenského nátlaku a byly podniknuty pokusy vypracovat strategii takové války.

Strategie pružné reakce představovala nejen strategii použití síly ve válce - rozsáhlé možnosti volby odpovídající akcím protivníka - nýbrž také strategii pro mír. Byla to strategie pro různé vojenské akce omezené a neomezené, pro odstrašování a vojenský nátlak, pro odvrácení termojaderné války a pro vedení boje proti povstaleckým silám, kombinovaná pod jediným názvem a sjednocená podle jediného principu: podle principu kontrolovaného použití vojenské síly. Tvrdilo se, že je možné a žádoucí disponovat měřitelným množstvím sil a jejich kontrolovaným použitím pro podporu zahraniční politiky.

Teorie vojenského nátlaku musí plnit dvě funkce vojenské síly, které spolu v jistém smyslu souvisejí, protože obě nutí protivníka dělat něco, co by jinak nedělal:

* **odstrašování:** působí pod heslem odvrácení války a bez skutečného použití vojenské síly,

* **nátlak:** může používat vojenské síly v omezené míře, aniž by vyústil do otevřené války.

Rozlišování mezi nátlakem a odstrašováním je rozlišováním mezi aktivním a pasivním používáním síly.

V oblasti vojenského nátlaku nebyly vypracovány žádné strategie anebo principy.

Vnitřní nátlak

Umění vnitřního (domácího) nátlaku bylo posuzováno jen v malém množství koncepčních nebo historických rozborů. Vnitřní nátlak byl podrobně popsán v předpisech pro vojenské a paravojenské síly, avšak nebyl vysvětlován otevřeně.

Problémy vnitřního nátlaku v rozvinutých i rozvojových zemích se staly předmětem vojenského studia v dnešní době. Tento předmět zahrnuje spolupráci mezi ústřední státní vojenskou organizací a paravojenskými a policejními silami a jinými orgány vnitřního nátlaku, které jsou stále účinnější. V průmyslových státech existuje institucionální oddělení ústřední vojenské organizace od domácích policejních orgánů, avšak ve většině rozvojových zemí jsou obě organizace úzce spojeny.

Příště: Vypracování strategie odstrašování

- pro tisk přeložil a redakčně upravil Ing. Josef Nastoupil -